

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

**Representació de la flexió verbal
en les «Instruccions per al maneig del diccionari»**

Document aprovat per la Secció Filològica el 17 de maig de 1996. Aquest text conté la versió revisada de la representació de la flexió verbal de les «Instruccions per la maneig del diccionari» del Diccionari de la llengua catalana de l'Institut d'Estudis Catalans.

DICCIONARI DE LA LLENGUA CATALANA

Representació de la flexió verbal en les «Instruccions per al maneig del diccionari»

1. NOTA PRÈVIA

L'IEC, en establir la normativa gramatical i lexicogràfica de la llengua, sempre ha procurat de mantenir un equilibri ponderat entre la modalitat més estesa de la llengua estàndard i les solucions menys generals.

Remarquem que les formes que avui no són tingudes per més generals sovint posseeixen una tradició superior a les de la modalitat més estesa de la llengua estàndard.

Heus ací per què, a diferència d'allò que s'esdevé en la majoria de les llengües de cultura arran de llur codificació gramatical, en català la modalitat definida per Fabra havia de donar cabuda, amb el mateix rang, a un cert polimorfisme.

En el terreny de la morfologia verbal, que és el que ací ens ocupa, Pompeu Fabra, en la seva *Gramàtica catalana* (1918), que l'IEC féu seva i així adquirí caràcter normatiu, ja hagué de referir-se a aquesta qüestió veritablement crucial. «Consignem» —deia— «les formes antigues caigudes en desuetud en el català central, però emprades encara pels escriptors de determinades regions de llengua catalana (València, Mallorca, etc.)». Sota aquesta fórmula, Fabra hi posava en el mateix rang les formes *porto* = *porte* = *port*, així com *anem* = *anam* i *aneu* = *anau*, i, encara, *vulguem* = *vulgam* i *vulgueu* = *vulgau*. També hi prenia en consideració «aquelles formes arcaiques o dialectals que sols difereixen de les del català central per les desinències *-a*, *-es* i *-en* en lloc de *-i*, *-is* i *-in* del present de subjuntiu (per ex.: *siga*, *sigues*, *siguen*) o per les desinències *-es*, *-em*, *-eu* i *-en* en lloc de *-is*, *-im*, *-iu* i *-in* de l'imperfet de subjuntiu (per ex.: *absolguesses*, *absolguéssim*, *absolguéssiu*, *absolguéssin*)», amb el benentès que per a Fabra el mot *dialectal* tingué sempre una connotació purament geogràfica.

Gairebé vuitanta anys després de publicada la *Gramàtica* de Pompeu Fabra, el 1995 l'IEC ha elaborat el *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC).

Aspira a mostrar-s'hi coherent amb la posició de Fabra, que l'IEC adoptà del primer moment ençà: la normativa composicional o participativa. El lector s'adonarà aviat que el nombre de mots o accepcions propis de modalitats de la llengua altres que la del català central hi ha estat granment incrementat respecte al diccionari de Fabra de 1932. També les formes gramaticals (com el femení de *meu*, que hi és *meva* i *meua*).

Què calia fer amb el verb? Simplement es tractava d'optar entre dues possibilitats. La primera: estimular el procés vers l'estandardització de la llengua, entenent que una visió de futur, en aquestes acaballes del segle xx, invita a procurar que cada funció gramatical sigui expressada per una sola forma gramatical. (No així amb el lèxic, per tal com la sinonímia és un enriquiment de la llengua.)

L'IEC tenia l'opció d'una altra possibilitat. Quan Fabra escrivia la seva gramàtica, al Principat la normalització feia via endavant amb espontaneïtat i amb fermesa. En canvi, a la resta del domini lingüístic, i pel que feia a la llengua escrita, el procés normalitzador es trobava en un modest estat incipient i restringit (si bé en certs usos orals posseïa un nivell prou digne, com ocorria amb la predicació a Mallorca). Avui, la situació és ben altra: pertot arreu s'està estenent la pràctica de la llengua escrita, a diversos nivells i en diversos sectors d'expressió. Hi és inevitable que hom posi per escrit la forma verbal que en la modalitat oral és pròpia de cada nivell i de cada sector. Caldrà desestimar formes emprades en la modalitat valenciana més acadèmica o en certes maneres antigues dels parlars baleàrics (com *anàssem*, etc.)? I qui diu aquestes formes vol dir totes les altres que avui tenen un ús viu i respectable i són susceptibles d'aparèixer per escrit.

L'IEC és conscient tant de la tendència integradora, que creixerà i s'imposarà un dia, com de la variació interna de la llengua estàndard, que desitja de respectar; és per això que ha decidit de fer constar, en la representació de la flexió verbal que figura a les «Instruccions per al maneig del diccionari», ultra les formes més esteses de l'estàndard, altres formes que també hi són emprades.

Amb el fi de no complicar excessivament la presentació morfològica dels verbs de la llengua, la inclusió de les dues menes de formes de què s'ha fet menció ací resta limitada als verbs dels sis models morfològics que són transcrits en això que segueix.

2. PARADIGMES

[A continuació es reproduïxen els models verbals recollits en els apartats 8, «Representació de la flexió verbal», i 9, «Verbs irregulars», de les «Instruccions per al maneig del diccionari» (*Diccionari de la llengua catalana*, primera reimpressió de la primera edició, Barcelona, març de 1996).]

8. Representació de la flexió verbal

8.1. Els verbs tenen entrada per la forma de l'infinitiu. Pel que fa a la resta de la conjugació, només es consignen en el diccionari les formes generals que no s'avenen amb el que s'exposa a continuació (vegeu també l'apartat 9). En els casos de polimorfisme, la primera forma indicada és la més estesa. Després de la barra segueixen altres variants.

Model I

INFINITIU	cantar
GERUNDI	cantant
PARTICIPI	<i>sing.</i> cantat, cantada; <i>pl.</i> cantats, cantades
INDICATIU	<i>present:</i> 1 canto/cante, cant, canti; 2 cantes; 3 canta; 4 cantem/cantam; 5 canteu/cantau; 6 canten <i>imperfet:</i> 1 cantava, 2 cantaves, 3 cantava, 4 cantàvem, 5 cantàveu, 6 cantaven <i>perfet:</i> 1 cantí, 2 cantares, 3 cantà, 4 cantàrem, 5 cantàreu, 6 cantaren <i>futur:</i> 1 cantaré, 2 cantaràs, 3 cantarà, 4 cantarem, 5 cantareu, 6 cantaran <i>condicional:</i> 1 cantaria, 2 cantaries, 3 cantaria, 4 cantaríem, 5 cantaríeu, 6 cantarien
SUBJUNTIU	<i>present:</i> 1 canti/cante; 2 cantis/cantes; 3 canti/cante; 4 cantem; 5 canteu; 6 cantin/canten <i>imperfet:</i> 1 cantés/cantara, cantàs; 2 cantéssis/cantésses, cantares, cantassis; 3 cantés/cantara, cantàs; 4 cantéssim/cantéssim, cantàrem, cantàssim; 5 cantéssiu/cantéssiu, cantàreu, cantàssiu; 6 cantéssin/cantéssin, cantaren, cantassin
IMPERATIU	2 canta; 3 canti/cante; 4 cantem; 5 canteu/cantau; 6 cantin/canten

Model II

INFINITIU	perdre
GERUNDI	perdent
PARTICIPI	<i>sing.</i> perdut, perduda; <i>pl.</i> perduts, perdudes
INDICATIU	<i>present:</i> 1 perdo/perd, perdi; 2 perds; 3 perd; 4 perdem; 5 perdeu; 6 perden <i>imperfet:</i> 1 perdia, 2 perdies, 3 perdia, 4 perdiem, 5 perdíeu, 6 perdien <i>perfet:</i> 1 perdí, 2 perderes, 3 perdé, 4 perdérem, 5 perdéreu, 6 perderen <i>futur:</i> 1 perdré, 2 perdràs, 3 perdrà, 4 perdrem, 5 perdreu, 6 perdran <i>condicional:</i> 1 perdria, 2 perdries, 3 perdria, 4 perdiem, 5 perdíeu, 6 perdrien
SUBJUNTIU	<i>present:</i> 1 perdi/perda; 2 perdis/perdes; 3 perdi/perda; 4 perdem; 5 perdeu; 6 perdin/perden <i>imperfet:</i> 1 perdés/perdera; 2 perdessis/perdesses, perderes; 3 perdés/per-

	dera; 4 perdéssim/perdéssem, perdérem; 5 perdéssiu/perdésseu, perdéreu; 6 perdessin/perdessen, perderen
IMPERATIU	2 perd; 3 perdi/perda; 4 perdem; 5 perdeu; 6 perdin/perden

Model III

INFINITIU	témer
GERUNDI	tement
PARTICIPI	<i>sing.</i> temut, temuda; <i>pl.</i> temuts, temudes
INDICATIU	<i>present</i> : 1 temo/tem, temí; 2 tems; 3 tem; 4 temem; 5 temeu; 6 temen <i>imperfet</i> : 1 temia, 2 temies, 3 temia, 4 temíem, 5 temíeu, 6 temien <i>perfet</i> : 1 temí, 2 temeres, 3 temé, 4 temérem, 5 teméreu, 6 temeren <i>futur</i> : 1 temeré, 2 temeràs, 3 temerà, 4 temerem, 5 temereu, 6 temeran <i>condicional</i> : 1 temeria, 2 temeries, 3 temeria, 4 temeríem, 5 temeríeu, 6 temerien
SUBJUNTIU	<i>present</i> : 1 temi/tema; 2 temis/temes; 3 temi/tema; 4 temem; 5 temeu; 6 temin/temen <i>imperfet</i> : 1 temés/temera; 2 temessis/temesses, temeres; 3 temés/temera; 4 teméssim/teméssem, temérem; 5 teméssiu/temésseu, teméreu; 6 temessin/temessen, temeren
IMPERATIU	2 tem; 3 temi/tema; 4 temem; 5 temeu; 6 temin/temen

Model IV

INFINITIU	patir
GERUNDI	patint
PARTICIPI	<i>sing.</i> patit, patida; <i>pl.</i> patits, patides
INDICATIU	<i>present</i> : 1 pateixo/patixo, patisc, patesc, pateixi; 2 pateixes/patixes; 3 pateix/patix; 4 patim; 5 patiu; 6 pateixen/patixen <i>imperfet</i> : 1 patia, 2 paties, 3 patia, 4 patíem, 5 patíeu, 6 patien <i>perfet</i> : 1 patí, 2 patires, 3 patí, 4 patírem, 5 patíreu, 6 patiren <i>futur</i> : 1 patiré, 2 patiràs, 3 patirà, 4 patirem, 5 patireu, 6 patiran <i>condicional</i> : 1 patiria, 2 patiries, 3 patiria, 4 patiríem, 5 patiríeu, 6 patirien
SUBJUNTIU	<i>present</i> : 1 pateixi/patisca, patesqui; 2 pateixis/patisques, patesquis; 3 pateixi/patisca, patesqui; 4 patim/patiguem; 5 patiu/patigueu; 6 pateixin/patisquen, patesquin <i>imperfet</i> : 1 patís/patira; 2 patíssim/patísses, patires; 3 patís/patira; 4 patíssim/patísses, patírem; 5 patíssiu/patísseu, patíreu; 6 patíssin/patíssen, patiren
IMPERATIU	2 pateix/patix; 3 pateixi/patisca, patesqui; 4 patim/patiguem; 5 patiu; 6 pateixin/patisquen, patesquen, patesquin

Model V

INFINITIU	trair
GERUNDI	traint
PARTICIPI	<i>sing.</i> traït, traïda; <i>pl.</i> traïts, traïdes
INDICATIU	<i>present</i> : 1 traeixo/traïxo, traïsc, traesc, traeixi; 2 traeixes/traïxes; 3 traeix/traïx; 4 traïm; 5 traïu; 6 traeixen/traïxen <i>imperfet</i> : 1 traïa, 2 traïes, 3 traïa, 4 traïem, 5 traïeu, 6 traïen <i>perfet</i> : 1 traí, 2 traïres, 3 traí, 4 traïrem, 5 traïreu, 6 traïren <i>futur</i> : 1 traïré, 2 traïràs, 3 traïrà, 4 traïrem, 5 traïreu, 6 traïran <i>condicional</i> : 1 traïria, 2 traïries, 3 traïria, 4 traïriem, 5 traïríeu, 6 traïrien
SUBJUNTIU	<i>present</i> : 1 traeixi/traïasca, traesqui; 2 traeixis/traïsques, traesquis; 3 traeixi/traïasca, traesqui; 4 traïm/traïguem; 5 traïu/traïgueu; 6 traeixin/traïsquen, traesquin <i>imperfet</i> : 1 traïs/traïra; 2 traïssis/traïsses, traïres; 3 traïs/traïra; 4 traïssim/traïsssem, traïrem; 5 traïssiu/traïsseu, traïreu; 6 traïssin/traïssen, traïren
IMPERATIU	2 traeix/traïx; 3 traeixi/traïasca, traesqui; 4 traïm/traïguem; 5 traïu; 6 traeixin/traïsquen, traesquin

Model VI

INFINITIU	dormir
GERUNDI	dormint
PARTICIPI	<i>sing.</i> dormit, dormida; <i>pl.</i> dormits, dormides
INDICATIU	<i>present</i> : 1 dormo/dorm, dormi; 2 dorms; 3 dorm; 4 dormim; 5 dormiu; 6 dormen <i>imperfet</i> : 1 dormia, 2 dormies, 3 dormia, 4 dormíem, 5 dormíeu, 6 dormien <i>perfet</i> : 1 dormí, 2 dormires, 3 dormí, 4 dormírem, 5 dormíreu, 6 dormiren <i>futur</i> : 1 dormiré, 2 dormiràs, 3 dormirà, 4 dormirem, 5 dormireu, 6 dormiran <i>condicional</i> : 1 dormiria, 2 dormiries, 3 dormiria, 4 dormiríem, 5 dormiríeu, 6 dormirien
SUBJUNTIU	<i>present</i> : 1 dormi/dorma; 2 dormis/dormes; 3 dormi/dorma; 4 dormim/dormiguem; 5 dormiu/dormigueu; 6 dormin/dormen <i>imperfet</i> : 1 dormís/dormira; 2 dormíssis/dormísses, dormires; 3 dormís/dormira; 4 dormíssim/dormísssem, dormírem; 5 dormíssiu/dormísseu, dormíreu; 6 dormíssin/dormíssen, dormiren
IMPERATIU	2 dorm; 3 dormi/dorma; 4 dormim/dormiguem; 5 dormiu; 6 dormin/dormen

A més de les formes exposades en els models anteriors, per a completar la conjugació cal tenir present que els temps compostos es construeixen amb les formes simples del verb auxiliar *haver* seguides del participi del verb que es

conjuga. Així mateix, el pretèrit perfet perifràstic presenta, seguides de l'infinitiu del verb que es conjuga, les formes auxiliars següents:

INDICATIU	1 vaig, 2 vas o vares, 3 va, 4 vam o vàrem, 5 vau o vàreu, 6 van o varen
SUBJUNTIU	1 vagi, 2 vagis, 3 vagi, 4 vàgim, 5 vàgiu, 6 vagin

8.2. Els verbs acabats en *-ar* (com *cantar*) es conjuguen segons el **Model I**. Cal, però, tenir en compte que en els verbs que acaben en *-gar*, *-car*, *-guar*, *-quar*, *-jar* i *-çar*, la *g*, *c*, *gu*, *qu*, *j* i *ç* d'aquestes terminacions es canvien respectivament en *gu*, *qu*, *gü*, *qü*, *g* i *c* davant d'una desinència començada en *e* o en *i*.

Les desinències *-i*, *-is* i *-in* s'escriuen *-ï*, *-ïs* i *-ïn*, respectivament, en els verbs en els quals la darrera síl·laba del radical és formada per una consonant seguida de *e*, *i*, *o* o *u*, llevat dels verbs que acaben en *-guar* i *-quar*. Així, el present de subjuntiu de *evacuar* és: *evacuï*, *evacuïs*, *evacuï*, *evacuem*, *evacuen*, *evacuïn*. Si davant les terminacions *-ï*, *-ïs*, *-ïn*, hi ha una *i* precedida de vocal, aquesta *i* desapareix. Així, *desmaïar* fa *desmaï*, etc.

8.3. Els verbs acabats en *-re* (com *perdre*) es conjuguen segons el **Model II**; els acabats en *-er* feble (com *témer*), segons el **Model III**. La *i* de les desinències *-ia*, *-ies* i *-ien* de l'imperfet d'indicatiu pren una dièresi quan la precedeix una vocal àtona. Així, l'imperfet de *cloure* és, amb el radical *clo-* del gerundi (*cloent*): *cloïa*, *cloïes*, *cloïa*, *cloïem*, *cloïeu*, *cloïen*.

8.4. Els verbs acabats en *-ir* (com *patir* o *trair*) es conjuguen d'acord amb els **Models IV** i **V**, respectivament, segons que la darrera lletra de llur radical sigui una consonant (com en *patir*) o una vocal (com en *trair*).

Hi ha un petit nombre de verbs en *-ir* que no admeten l'increment *-eix-* (com *dormir*, que no fa **dormeixo*, **dormeixes*, etc., sinó *dormo*, *dorms*, etc.). Aquests verbs es conjuguen d'acord amb el **Model VI**. El fet que un verb en *-ir* no prengui l'increment *-eix-* és indicat, en el diccionari, posant entre claudàtors la forma 3 del seu present d'indicatiu. Així: «**dormir** [ind. pr. 3 *dorm*]».

9. Verbs irregulars

9.1. La conjugació dels verbs que no s'ajusten a cap dels models descrits s'indica, en el diccionari, en el lloc corresponent a la informació morfològica.

9.2. Si entre les formes consignades figura el gerundi (per ex., en *cloure*, *cloent*), s'entén que prenen el seu radical les formes 4 i 5 del present d'indicatiu (*cloem*, *cloeu*), la 5 de l'imperatiu (*cloeu*) i totes les de l'imperfet d'indicatiu (*cloïa*, *cloïes*, etc.).

9.3. Si hi figura el futur (per ex., en *tenir*, *tindrè*, etc.), el condicional el segueix en la seva irregularitat (*tindria*, etc.).

9.4. Si hi figura l'imperfet de subjuntiu (per ex., en *caure*, *caigués*, etc.), el perfet d'indicatiu el segueix en la seva irregularitat (*caiguí*, *caigueres*, etc.).

9.5. En les formes irregulars de l'imperatiu, cal tenir present que, sempre que no s'indica una forma diferent, les formes 2 i 5 són, respectivament, com les formes 3 i 5 del present d'indicatiu, i que les formes 3, 4 i 6 són iguals a les corresponents del present de subjuntiu.